

اندیشه سیاسی: ۵۲ (سیاسی - اجتماعی: ۹۴)

تخصصی (طلاب و دانشجویان)

۱۳۸۶

۲۴۹۷

آثار مؤسسه آموزش عالی باقر العلوم ۲۴/۳۵۱

واعظی، احمد، ۱۳۴۱ -

جان رالز؛ از نظریه عدالت تا لیبرالیسم سیاسی / احمد واعظی؛ تهیه مؤسسه آموزش عالی باقرالعلوم علیه السلام. قم: بوستان کتاب قم (انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، ۱۳۸۴. ۲۷۲ ص. - (بوستان کتاب قم؛ ۱۳۸۶. آثار مؤسسه آموزش عالی باقرالعلوم علیه السلام؛ ۲۴) (اندیشه سیاسی؛ ۵۲. سیاسی اجتماعی؛ ۱۴۴)

ISBN 964 - 371 - 828 - X / ۲۵۰۰۰ ربال

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

Ahmad Wā'ezī. John Ralls: *Az Nazāriyeh 'Edūlat ī Liberalīzm* /

Siyāsī [John Ralls: From the theory of justice to political liberalism]

کتابنامه: ص. [۲۷۱] - ۲۷۲؛ همچنین به صورت زیرنویس.  
نمایه.

۱. رالز، جان، ۱۹۲۱ - م. Rawls, John. نظریه عدالت. ۲. رالز، جان، ۱۹۲۱ - م. Rawls, John. نظریه درباره عدالت. ۳. رالز، جان، ۱۹۲۱ - م. Rawls, John. نظریه درباره آزادی. ۴. عدالت. ۵. آزادی. ۶. برابری. الف. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم. مؤسسه آموزش عالی باقرالعلوم علیه السلام. ب. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم. مؤسسه بوستان کتاب قم. ج. عنوان.

۳۴۰/۰۱۱

۲ و ۲ / JC 078

[۲ و ۲ / JC 251]

جان رالز؛

از نظریه عدالت

تالیبر ایسم سیاسی

احمد واعظی

تهیه: مؤسسه آموزش عالی باقر العلوم

بیت کتب  
۱۳۸۴

# بوستان کتب

## جان رالز؛ از نظریه عدالت تا لیبرالیسم سیاسی

• نویسنده: احمد واعظی

• ناشر: مؤسسه بوستان کتاب قم (انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)

• لیتوگرافی: نویسنده • چاپ: قدس • نوبت چاپ: اول / ۱۳۸۴

• شمارگان: ۱۵۰۰ • بها: ۲۵۰۰ تومان

تمامی حقوق © محفوظ است

printed in the Islamic Republic of Iran

✓ دفتر مرکزی: قم، خ شهدا (صفاییه)، ص پ ۹۱۷، تلفن: ۷۷۲۲۱۵۵-۷، نمابر: ۷۷۲۲۱۵۴

✓ فروشگاه مرکزی: قم، چهارراه شهدا (عرضه ۱۲۰۰۰ عنوان کتاب با همکاری ۱۷۰ ناشر)

تلفن پخش: ۷۷۲۲۲۲۶

✓ فروشگاه شماره ۱: تهران، خ فلسطین جنوبی، کوچه دوم (پهن)، تلفن: ۶۲۶۰۷۳۵

✓ فروشگاه شماره ۳: مشهد، چهارراه خسروی، مجتمع پاس، تلفن: ۲۲۳۳۶۷۲

✓ فروشگاه شماره ۴: اصفهان، چهارراه کرمانی، گلستان کتاب، تلفن: ۲۲۲۰۳۷۰

پست الکترونیک: E-mail: info@bustaneketab.com

جدیدترین آثار مؤسسه و آشنایی با آن در وب سایت:  
<http://www.bustaneketab.com>

با قدردانی از همکاری که در تولید این اثر نقش داشته اند:

○ ویراستار: ابوالفضل طریقه دار ○ حروفنگار: نهیمه مولوی و مؤسسه آموزش عالی باقرالمعلم ○ اصلاحات

حروفنگاری: امیر حسین علیمردانی و احمد آخلی ○ صفحه آرای: احمد مؤمنی و حسین محمّدی ○ نمونه خوانی:

بیژن سهرابی، ابراهیم غلامین، جلیل حبیبی و محمد جواد مصطفوی ○ نظارت و کنترل: عبدالهادی اشرفی ○ طراح جلد:

باسم الرسام ○ مسئول تولید: حسین محمّدی ○ کنترل فنی صفحه آرای و پی گیر چاپ: سید رضا محمّدی

ناشر

## فهرست مطالب

|                                          |    |
|------------------------------------------|----|
| مقدمه                                    | ۹  |
| فصل اول: اهمیت رالز در فکر لیبرالی معاصر | ۱۳ |
| سراقبال به رالز                          | ۱۷ |
| ویژگی های لیبرالیسم رالز                 | ۲۹ |
| دست آورد نظریه عدالت رالز                | ۳۷ |
| فصل دوم: از نظریه عدالت تا عدالت سیاسی   | ۴۵ |
| عناصر اصلی رالز متقدم                    | ۴۸ |
| ۱. نظریه عدالت به مثابه یک نظریه اخلاقی  | ۴۹ |
| ۲. تعمیم گرایی                           | ۵۵ |
| ۳. عقلانی بودن اصول عدالت                | ۵۷ |
| ۴. عینی بودن اصول عدالت                  | ۶۲ |
| ۵. تأثیر پذیری از کانت                   | ۶۴ |
| رالز متأخر و تصور سیاسی از عدالت         | ۷۴ |

|                                              |     |
|----------------------------------------------|-----|
| فصل سوم: عدالت به مثابه انصاف.....           | ۸۵  |
| ۱. روش شناسی رالز.....                       | ۸۹  |
| عدالت رویه‌ای محض.....                       | ۹۵  |
| تدوین‌گرایی رالز.....                        | ۹۹  |
| وضعیت اصیل.....                              | ۱۰۳ |
| خیرات اولیه.....                             | ۱۱۲ |
| ۲. اصول عدالت رالز.....                      | ۱۱۸ |
| اصل برابری در آزادی‌های اساسی.....           | ۱۲۰ |
| اصل تمایز.....                               | ۱۲۳ |
| ترتیب اصول عدالت.....                        | ۱۲۷ |
| مراحل چهارگانه تطبیق اصول عدالت.....         | ۱۳۹ |
| ۳. استدلال بر اصول عدالت.....                | ۱۴۱ |
| فرآیند موازنه تأملی.....                     | ۱۴۳ |
| استدلال مبتنی بر قرارداد اجتماعی.....        | ۱۵۰ |
| استدلال بر تقدّم اصل آزادی بر اصل تمایز..... | ۱۶۰ |
| فصل چهارم: نگرش انتقادی به رالز.....         | ۱۶۳ |
| ۱. قراردادگرایی در بونه نقد.....             | ۱۶۶ |
| ۲. نقدایده "وضع اصیل".....                   | ۱۷۸ |
| ۳. ملاحظات درباره محتوای اصول عدالت.....     | ۱۹۰ |
| فصل پنجم: تأملی در لیبرالیسم سیاسی.....      | ۱۹۹ |

فهرست مطالب ❖ ۷

|     |                                     |
|-----|-------------------------------------|
| ۲۰۴ | ۱. تلقی رالز متأخر از فلسفه سیاسی   |
| ۲۰۷ | ۲. پروژه سیاسی سازی                 |
| ۲۱۲ | ۳. محتوای لیبرالیسم سیاسی           |
| ۲۲۱ | ۴. مشخصه های عدالت سیاسی            |
| ۲۲۳ | الف) نفی تعمیم گرایی                |
| ۲۲۶ | ب) نفی عینی گرایی سستی              |
| ۲۳۱ | ج) بی طرفی در برابر دکترین های جامع |
| ۲۳۵ | ۵. تحلیل رُرتی از لیبرالیسم سیاسی   |
| ۲۴۱ | ۶. نقد و ارزیابی لیبرالیسم سیاسی    |
| ۲۵۵ | نمایه                               |
| ۲۵۷ | اعلام                               |
| ۲۵۹ | اصطلاحات                            |
| ۲۷۱ | کتاب نامه                           |

## مقدمه

از نگاه کسانی که رشد، شکوفایی و بالندگی فکر دینی در عرصه‌های مختلف آرزو و دغدغه اصلی آنان بوده است همواره این تأکید وجود داشته که این مهم بدون تعامل جدی، منصفانه و نقادانه با دیگر حوزه‌های فکری رقیب فراچنگ نمی‌آید. کمترین فایده‌چالش عالمانه با اندیشه‌های رقیب و متفاوت دست‌یابی به پرسش‌ها و زاویه دیدهای جدید است که در مقوله بازاندیشی فکر دینی و عرضه روزآمد آن نقش مهمی ایفا می‌نماید. نگارنده در این اثر هم‌چون نوشته پیشین خود (درآمدی بر هرمنوتیک) سعی بر آن دارد که در قالب تبیین و تحلیل نقادانه برخی آراء و افکار مهم و اثرگذار در تفکر معاصر مغرب زمین، به سهم خود گامی ناچیز در تأمین هدف فوق بردارد.

مباحث فلسفه سیاسی به خودی خود جذابیت خاصی دارد و همین، زمانی دوچندان می‌شود که با مباحث مربوط به عدالت اجتماعی درآمیزد. فیلسوف مشهور آمریکایی «جان رالز» که اثر حاضر بر محور اندیشه‌های او شکل گرفته است در آثار خود به ویژه کتاب نظریه عدالت قرائتی از لیبرالیسم عرضه می‌نماید که به زعم او محتوای عدالت اجتماعی را در بردارد. ادعای بلندپروازانه او آن است که عدالت به عنوان برترین فضیلت اجتماعی در اصول عدالت پیشنهادی‌اش که بخش اعظم آن در

تناسب کامل با سنت تفکر لیبرالی غرب است، تبلور یافته است و این اصول، ضوابط و معیار عینی و عام دآوری درباره عادلانه بودن هر ساختار کلان اجتماعی را در اختیار می‌نهد. بدین ترتیب هرگونه دآوری درباره عادلانه بودن نهادهای اصلی جامعه از قبیل نظام سیاسی، روابط اقتصادی، قانون‌گذاری، سیستم قضایی، آموزش و پرورش و بهداشت باید بر اساس میزان تناسب آنها با این اصول پیشنهادی انجام پذیرد.

طبیعی است که این رویکرد ویژه به لیبرالیسم و عدالت اجتماعی در نزد کسانی که نظیر نگارنده درباره رابطه عدالت و لیبرالیسم به گونه‌ای دیگر می‌اندیشند انگیزه کافی برای توجه جدی به آثار «رالز» ایجاد نماید. با توجه به این که فصل اول کتاب به بررسی اهمیت و جایگاه رالز در تفکر اجتماعی - سیاسی معاصر اختصاص دارد در مقدمه مطلبی در این باره نمی‌گوییم؛ فقط این نکته را یادآور می‌شوم که به علت عطف توجه شمار زیادی از شخصیت‌های برجسته فکری به آراء «رالز» و نقد و بررسی آن و هم‌چنین پاسخ و واکنش مستمر وی به این چالش‌ها که با تجدید نظرها و بازسازی‌های فراوان عناصر اصلی تفکر او همراه است، امر تدوین و تنقیح خطوط اصلی تفکرش کار آسانی نیست، از این رو نگارنده مجموعه آراء و نظریات او را در خصوص مقوله عدالت اجتماعی که وی حدود چهل سال بدان پرداخته است به دو دوره اصلی تقسیم کرده‌ام: در دوره اول که با کتاب نظریه عدالت (۱۹۷۱) آغاز می‌شود، رالز اصول عدالت خویش را به عنوان یک نظریه اخلاقی و دکتترین جامع (comprehensive) که باید پایه و اساس هر ساختار اجتماعی عادلانه قرار گیرد معرفی می‌کند. ولی در دوره دوم که تبلور آن در کتاب لیبرالیسم سیاسی (۱۹۹۳) است، لیبرالیسم و نظریه عدالت خود را به عنوان مناسب‌ترین راهکار سیاسی جهت تشکیل یک نظم اجتماعی و همکاری اجتماعی بادوام در جوامع لیبرال - دموکرات معاصر مطرح می‌نماید.

به منظور رعایت هرچه دقیق‌تر تمایزات فکری رالز متقدم با رالز متأخر،



فصل‌های کتاب را به گونه‌ای طراحی کرده‌ام که تا حد ممکن محتوای این دو دوره با هم خلط نشود و باعث سردرگمی خواننده نگردد.

این مکتوب مشتمل بر پنج فصل است: در فصل اول به سز اهمیت رالز در اندیشه معاصر پرداخته‌ام. فصل دوم به تشریح اجمالی دو دوره اصلی تفکر اجتماعی - سیاسی وی اختصاص دارد و کوشیده‌ام وجوه اصلی و محورهایی که این دو دوره را از هم متمایز می‌کند به اجمال اشاره نمایم. فصل سوم که مبسوط‌ترین بخش این نوشتار است به تبیین و شرح محتوایی نظریه عدالت رالز بر محور کتاب نظریه عدالت اختصاص دارد. در فصل چهارم صرفاً به نقد و تحلیل انتقادی نظریه عدالت وی پرداخته‌ام. فصل نهایی بر رالز متأخر و اندیشه لیبرالیسم سیاسی وی متمرکز می‌شود و آرای انتقادی خود را در خصوص این ایده در انتهای همان فصل آورده‌ام.

در این نوشتار سعی بلیغ نموده‌ام که همه مباحث مربوط به شرح و بسط اندیشه رالز، مستند به مکتوبات وی باشد. بیش از همه به سه کتاب اصلی وی که هر یک حجمی بالغ بر پانصد صفحه دارد ارجاع داده‌ام؛ یعنی کتاب‌های نظریه عدالت، لیبرالیسم سیاسی و مجموعه مقالات وی که در سال ۱۹۹۹ انتشار یافته است. البته در مقام نقد آراء رالز از متفکران و شارحانی که نگاه انتقادی به او داشته‌اند بهره برده‌ام و به آثار آنان اشاره داشته‌ام.

همت آن بوده است که نکته‌ای از خطوط اصلی اندیشه وی از قلم نیفتد ولی رعایت ایجاز نیز مدنظر بوده است؛ به همین دلیل در فصل مربوط به نقد اندیشه رالز آراء انتقادی متفکرانی نظیر مایکل سندل، چارلز تیلور و مکین تایر را که به جامعه‌گرایان (communitarians) موسومند به طور تفصیلی نیاورده‌ام و فقط اشاره‌ای کوتاه به سندل داشته‌ام. هم‌چنین در فصل مربوط به لیبرالیسم سیاسی تا حد ممکن ایجاز را رعایت کرده‌ام با این که مجال گسترده‌ای برای بحث بیشتر وجود داشت. البته نگارنده مکتوب دیگری در زمینه نظریه‌های عدالت در دست نگارش دارد که به

لطف حق تعالی در آن جا به طور تفصیلی به آرای جامعه گرایان و نیز مدافعان جدید لیبرالیسم سنتی نظیر فردریک هایک و رابرت نوزیک که از منظری دیگر انتقادهایی به رالز دارند خواهم پرداخت.

در این جا لازم است از برادر عزیزم جناب حجة الاسلام حمید حاجی حیدر تشکر کنم که از سر لطف برخی مقالاتی که به آنها دست رسی نداشتم تهیه کرد و در اختیارم نهاد و نیز از برادر فاضل و مکرم جناب حجة الاسلام حمید پارسانیا که ضمن تشویق حقیر به نگارش این اثر اسباب و مقدمات انتشار آن را فراهم آورد.

جبین شکر و سپاس بر آستان ربوبی حضرت حق می سایم که توفیق اتمام این اثر را به این طلبه کمترین عطا فرمود. امید آن که این خدمت ناچیز در محضر ارباب دانش و معرفت و جویندگان حقیقت مقبول افتد.

دانشگاه کمبریج

سوم نیرماه ۱۳۸۳ مطابق با چهارم جمادی الاولی ۱۴۲۵

احمد واعظی